

Περίληψη - Summary

Yoshimitsu Ikue: «Ο ευπρεπισμός της κεφαλής στην Κρητομυκηναϊκή εικονογραφία»

Η παρούσα διατριβή εξετάζει την λειτουργία και σημασία του ευπρεπισμού της κεφαλής των ανθρώπινων μορφών που εμφανίζονται στην Αιγαιακή τέχνη. Ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπινων μορφών, με κομψή και συχνά επιτηδευμένη απόδοση των κύριων χαρακτηριστικών της διακόσμησης της κεφαλής και του προσώπου τους, απαντούν στις κρητομυκηναϊκές τοιχογραφίες, σφραγιδογλυφία, ειδώλια και άλλα αντικείμενα τέχνης. Κυρίως αφορούν σε τύπους κομμώσεων, καλυμμάτων κεφαλής, κοσμημάτων και ψιμυθίωσης (μακιγιάζ προσώπου) κ.ά. Το εισαγωγικό Κεφάλαιο 1 συγκροτεί μια περιεκτική προσέγγιση των ζητημάτων της χρονολόγησης και της γεωγραφίας, λειτουργώντας ως το βασικό πλαίσιο των υπό εξέταση παραδειγμάτων τόσο από την εικονογραφία όσο και από τα λοιπά υλικά κατάλοιπα. Τα υπό πραγμάτευση παραδείγματα συνολικά ανέρχονται σε 1574 ανθρώπινες μορφές. Το Κεφάλαιο 2, επανεξετάζει εν συντομία τις προηγούμενες δημοσιευμένες μελέτες επί του θέματος. Πρέπει να σημειωθεί ότι στις περιπτώσεις ερευνών και μελετών που πραγματεύονται τοιχογραφίες και ειδώλια από την Θήρα και την Κρήτη αντιστοίχως, δεν υπάρχουν μελέτες οι οποίες να ασχολούνται με τον ευπρεπισμό της κεφαλής και του προσώπου που εμφανίζονται στην σφραγιδογλυφία και σε άλλα είδη τέχνης. Επιπλέον, οι παλαιότερες μελέτες περιορίζονται στη σύνδεση συγκεκριμένων διακοσμητικών στοιχείων με ειδικές τελετές (π.χ. διαβατήριες τελετές), με χαρακτηριστικά του ανθρώπινου σώματος (ανάπτυξη και ωρίμανση του σώματος) και με την θέση ή την ασχολία, επαγγελματική ή άλλη, ενός προσώπου (κυρίως η τελευταία αυτή κατηγορία συναντάται στις τοιχογραφίες του Ακρωτηρίου), καθώς επίσης και με την προέλευση ή σημασία των μινωικών ειδωλίων. Τα Κεφάλαια 3-7 περιλαμβάνουν την ανάλυση όλων των τύπων και κατηγοριών των μέχρι στιγμής διαθέσιμων αρχαιολογικών δεδομένων. Αυτά παρουσιάζονται και συζητούνται λεπτομερώς. Ένας αριθμός αξιοσημείωτων και χαρακτηριστικών παραστάσεων της κόσμησης της κεφαλής και του προσώπου μπορεί να θεωρηθεί ότι κινείται στη σφαίρα της φαντασίας. Πράγματι, είναι αδύνατον να ανιχνεύσει κανείς, παραδείγματος χάριν, τις πραγματικές κομμώσεις, τα υπαρκτά καλλυντικά καλλωπισμού, τα περισσότερα από τα εξαρτήματα των κομμώσεων και των καλυμμάτων της κεφαλής. Επιπροσθέτως, κάποια διακοσμητικά στοιχεία είναι τόσο ιδιαίτερα και συχνά ιδιόρρυθμα ώστε μπορούν να θεωρηθούν μη πραγματικά.

Εντούτοις, υπάρχουν αρχαιολογικά ευρήματα κοσμημάτων (π.χ. ψήφοι, μεταλλικά ελάσματα και περιαιπτα κ.ά.), εξαρτημάτων της κόμης, καλυμμάτων της κεφαλής και άλλα αντικείμενα τα οποία έχουν παράλληλα στην εικονογραφία. Επιπλέον, η ευρεία διασπορά των παραδειγμάτων αυτών των κατηγοριών κόσμησης σε ποικίλες περιοχές και η εμφάνισή τους για μακρά χρονικά διαστήματα, υποδηλώνουν ότι όσα απεικονίζονται στην εικονογραφία δεν ανήκουν στη σφαίρα του φανταστικού αλλά στην πραγματικότητα.

Η μελέτη της κόσμησης της κεφαλής και του προσώπου των Αιγαιακών ανθρώπινων μορφών έχει οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή και η υιοθέτηση της περιποίησης της κεφαλής και του προσώπου εμπεριείχε συγκεκριμένα μηνύματα. Εξέφραζε όχι μόνο την αντίληψη περί κάλλους αλλά προφανώς και συνδεόταν με 1. το επάγγελμα/ασχολία, 2. το υψηλό κύρος, 3. την θρησκευτικότητα, 4. την εξωτική/ξένη προέλευση, 5. την πρακτική χρήση, 6. την μόδα, 7. την διαφοροποίηση του φύλου, 8. ιδιαίτερους τύπους τεχνουργημάτων, 10. την ηλικιακή κατάταξη. Σε αντίθεση με παλαιότερες μελέτες, η παρούσα έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι συγκεκριμένες μορφές παιδιών στην τέχνη του Αιγαίου συσχετίζονται με ιδιαίτερους τύπους κόμμωσης, που σημαίνουν ηλικιακή διαφοροποίηση (διαβατήριες τελετές). Από την άλλη, ένας αριθμός διαφορετικών κομμώσεων που παρατηρείται στους ενήλικες είναι πιθανότερο να αναφέρεται στο επάγγελμα/ασχολία τους, στην κοινωνική τάξη τους, στην προέλευση ή/και στις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους παρά στην διαφοροποίηση της ηλικίας τους. Επιπροσθέτως, (βλ. Παράρτημα 5) η παρούσα μελέτη κατέστησε σαφές ότι δεν φαίνεται να υπήρξε σύνδεση της βαφής των οφθαλμών στις μορφές των τοιχογραφιών του Ακρωτηρίου Θήρας με συγκεκριμένα στάδια ηλικίας. Η μοναδικότητα της ψιμυθίωσης των οφθαλμών προφανώς συνδέεται με συγκεκριμένες πράξεις (τελετουργίες) και συγκεκριμένους χώρους (ιερά).

Αναφορικά με μερικούς τύπους κόμμωσης και εξαρτημάτων της κόμης, είναι εμφανές ότι υπήρξε κάποια σχέση μεταξύ των αντιλήψεων στην Αίγυπτο και στο Αιγαίο. Έτσι π.χ. «ο βόστρυχος του Ώρου» χαρακτήριζε τα παιδιά, η «αλογοουρά» τα νεαρά κορίτσια και οι λευκές ταινίες της κεφαλής πιθανώς να σχετιζόνταν με συμμετέχοντες σε ιεροπραξίες με αφορμή ειδικές περιστάσεις.

Η περίπτωση της θεότητας, που απεικονίζεται στη γνωστή τοιχογραφία της Ξεστής 3 από το Ακρωτήριο, παρουσιάζει μια ιδιαίτερη μορφή, εφόσον συνολικά η κόσμησή της συνδέεται με όλα τα ηλικιακά στάδια των θηλυκών μορφών των Θηραϊκών τοιχογραφιών. Η θεότητα λατρεύεται από διάφορες γυναίκες που επιζητούν την βοήθεια και την προστασία της. Παρά το γεγονός

ότι οι ξυρισμένες κεφαλές συσχετίζονται με πρακτικούς σκοπούς, όπως η υγιεινή, ο βασικός λόγος για τον οποίο ξυριζόταν η κεφαλή ήταν ενδεχομένως η επιθυμία να μεγαλώσουν τα παιδιά με ασφάλεια αναφορικά με την υγεία τους. Παρόμοια παράδοση της ξυρισμένης κεφαλής και της σημασίας της παρατηρείται και στην Ιαπωνία (βλ. Παράρτημα 6). Η διατριβή αυτή αντιμετώπισε ένα ακόμη ενδιαφέρον ερώτημα: στις περιπτώσεις παραστάσεων, στις οποίες δεν έχει διατηρηθεί η κεφαλή των μορφών, πώς μπορεί να διαγνωσθεί ο ρόλος τους; Επί τη βάση πέντε (5) στοιχείων είναι δυνατόν να αναγνωρισθεί η σημασία και η λειτουργία των απεικονιζόμενων μορφών. Αυτά είναι: το βάθος («το φόντο») της εικονιζόμενης σκηνής αλλά και η θέση, η απόδοση, η συνοδεία και η χειρονομία της εξεταζόμενης μορφής. Εκτός του κειμένου, η διατριβή συμπληρώνεται με πλήρη κατάλογο και μεγάλο αριθμό στατιστικών πινάκων, ενώ εμπλουτίζεται με εικονογραφικό υλικό. Όλα τα παραπάνω είναι ιδιαίτερα χρήσιμα εργαλεία αναφοράς και για άλλες μελλοντικές μελέτες.

Yoshimitsu Ikue: «The head and face decoration of human figures in Cretomycenaean iconography and its significance»

The present PhD dissertation examines the function and significance of head and face decoration in human figures represented in Aegean art. A large number of human figures, with elegant and often exquisite sophistication in regard to characteristic head and face decorations, are encountered in Cretomycenaean Cretomycenaean frescoes, seals, figurines and other artistic media. These mainly comprise hair styles and accessories, headgear, other minor accessories and cosmetics. The introductory Chapter 1 constitutes a comprehensive approach of chronology and geography, as the basic framework of the examination of both iconography and related artifacts, which total 1574 human figures. Chapter 2 briefly reviews past published research on the topic. It should be mentioned that, whereas there has been research dealing with wall paintings and figurines from Thera and Crete respectively, no other studies referring to head and face decoration have been carried out with reference to other art objects and especially seals. Moreover, previous studies are limited to the connection of certain decorative elements with specific rituals (e.g. Rites of passage), physical human features (i.e. growth and development of the body) and the status or occupation of the person depicted on the wall paintings of

Akrotiri, as well as with their origin or status on Minoan figurines. Chapters 3-7 include the analysis of all types and categories of archaeological data so far available. These are presented and discussed in detail. A number of remarkable and characteristic representations of the head and face decorations might lead us to think that these are imaginary. Admittedly, it is impossible to trace the existence of the actual hairstyles, cosmetics, most of the hair accessories and headgear. In addition, some decorations are so particular and frequently peculiar that they could be considered fictional. However, there are extant finds of jewellery (i.e. beads, foils and pendants as parts of accessories), hair accessories, headgear and other types of accessory, which correspond to the iconographic ones. Moreover, the widespread examples of these decorations in various regions and in long-term periods strongly suggest that they are not fictional but real (Chapter 8). The study of head and face decoration in Aegean human figures has led to the conclusion that the application and adoption of such treatment of head and face may have had specific meanings. It expressed the perception of beauty and was obviously connected to: 1. profession, 2. high status, 3. religious occasions, 4. foreign origin, 5. practical use, 6. distribution, 7. fashion, 8. sex differentiation, 9. specific types of art objects, 10. age classification. Contrary to previous studies it has been concluded that certain child figures in Aegean art are related to specific hairstyles denoting age classification (Rites of passage). On the other hand, a number of variations of hairstyles for adults might refer to their profession, social ranking, origin and religious links rather than their age classification. Moreover, (Appendix 5), it has become clear that there was no connection of the eye stroke colours on Thera figures to certain age stages. The unique convention of coloured eye stroke is probably related to a special act (Ritual) and place (shrine) for deities. Concerning some hairstyles and hair accessories, it is probable that there was some relation between Egyptian and Thera trends. Thus, the Horus Locks characterized children, the ponytail is specific to maidens and the white headbands, possibly relate to participants in rituals on special occasions (Appendix 4).

The case of a goddess depicted on the well-known wall painting of Xeste 3 at Akrotiri presents a special figure, since her decorations are related to all age stages of female figures on Thera wall paintings. She was worshipped by a number of females who sought for her help and protection. Even though the shaved heads are related to practical reasons, such as hygiene, the main reason of shaving the head might have been a desire to grow up children safely. It is an interesting fact that the shaved head tradition is also seen in Japan (Appendix 6).

Another interesting problem has been addressed: in cases of figures that have not preserved their head, how is it possible to ascertain their role? There are five (5) useful factors which can be used to render roles to Aegean human figures, like the background of the scene along with the position, attribution, company and gesture of the figure in question (Appendix 7). Last but not least, we cannot hold back our surprise that these Aegean art objects made over thousands of years ago are still preserved up to this day, even though it is a fact that in the long view of History, many of them may have been lost. If there will be any chance in the future, the author of this study is interested in researching the religion of the Aegean world and its relationship with other foreign cultures in more detail. It is the author's conviction that Aegean and foreign cultures are somehow interwoven with each other and have created a vivid hybrid culture. Apart from the text, the thesis is completed with a full catalogue and a large number of tables while it is enriched with plates and figures, all very useful reference material.